

A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben

nyilvánosság – tisztességes eljárás – EJEB – sajtótájékoztatás – a nyilvánosság megsértésének jogkövetkezményei

A nyilvánosság az egyik olyan alapelv a büntetőeljárásban, mely a tisztességes eljárás (*fair trial*) jogcsokrának (*bundle of rights*) igen fontos eleme. Biztosítja az igazságszolgáltatás átláthatóságát, ellenőrizhetővé téve a bírói hatalom működését, egyben jogosultságot teremt a vád alá helyezett személynek, hogy ügyét pártatlanul, jól kontrollálhatóan bírálják el. A tisztességes eljárás számos részjogosultságból épül fel. E jogosítványok egy része minden eljárástípushoz kapcsolódik, míg mások csak a büntetőeljárásban érvényesülnek.¹ A nyilvánosság nemcsak a büntetőper sajátja, a tanulmány azonban elsődlegesen a büntetőtárgyalás nyilvánosságát elemzi dogmatikai alapokon, érintve a gyakorlatban felmerülő kérdéseket is.

„Az igazságszolgáltatás feletti társadalmi ellenőrzés megfelelő hatékony és széles körű biztosításának követelménye az igazságszolgáltatás függetlenségében gyökereszik, a hatalommegosztás elméletéből következően az igazságszolgáltatás esetében ugyanis nem létezik kifejezett kontrollszervezet, amely a bírói hatalom működését ellenőrizné.”²

A modern, XXI. századi jogban a nemzetközi egyezmények, európai standardok, az alkotmányos szabályok és a büntető perjogi normák egyaránt előírják, hogy a büntetőügyben a vádat a bíróság fő szabályként nyilvános tárgyaláson bírálja el. A nyilvánosság globális és nyilvánvalóan az európai régió szintjén is érvényesül, függetlenül attól, hogy egyes államokban a részletszabályokat eltérően határozzák meg. Megjegyzendő, hogy a nyilvánosság nem új keletű elv a büntetőperben, mert már az ókori Róma jogában megjelent, majd a középkori germán jogban,³ valamint a Magyar Királyság pönális eljárásaiban⁴ is érvényesült azt megelőzően, hogy az újkor jogában, a XIX. századtól kiteljesedett. A büntetőperek nyilvánossága olyan összetett és szerteágazó kérdéseket vet fel, melyek napjainkban, különösen az elektroni-

* Dr. Háger Tamás bírósági ítéletírási tanácsos, Debreceni Ítéletírási Tanács, Debrecen, e-mail: hatom0210@gmail.com.

¹ HALMAI Gábor–TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*. Budapest, Osiris Kiadó, 2008, 703.

² NAVRATIL Szonja: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága. Összehasonlító elemzés*. In (szerk. Badó Attila): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 156.

³ ANGYAL Pál: *A büntetőeljárás jog tankönyve*. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1915, 15–16. A római jogban, elsősorban a köztársaság korában a questiók által folytatott tárgyalás nyilvános volt, mely a germán népjogban, a Schöffens-bíróságok előtt, illetve a Rüge eljárásban is érvényesült.

⁴ ANGYAL: *Uo.*, 73. A nemes tárgyalása már az Árpád-házi királyok idején nyilvánosan folyt, III. Béla pedig a per anyagának írásba foglalását is elrendelte.

kus média jelenlétével összefüggésben hangsúlyosan aktuálisak. Tanulmányomban a nyilvánosság elvének fogalmát, főbb dimenzióit, jellemzőit és egyes gyakorlati kérdéseit vizsgálom, kitérve a bírói gyakorlatra is.

1. A nyilvánosság elvének elméleti megközelítése

A már idézettek szerint a nyilvánosság alapelvét kardinális szabályok biztosítják. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye⁵ nemzeti jogunk része, szabályai jelentőséggel bírnak a büntetőeljárásban, melynek keretében alapvető, alkotmányos, emberi jogok korlátozására vagy elvonására kerülhet sor. Az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, *nyilvánosan* és ésszerű időn belül tárgyalja meg és hozzon határozatot az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságáról. A nyilvános tárgyaláshoz (*public hearing*) való jogot az Egyezmény-nyel azonos módon az Alaptörvény is deklarálja a Szabadság és felelősség részben, a XXVIII. cikkben. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) az alapvető rendelkezések között – az 1973. évi I. törvénytől eltérően – ugyan már nem rögzíti a nyilvánosságot, de a XI. fejezetben a bírósági eljárás általános szabályainál a 237. § (1) bekezdésében nem vitásan fő szabályként írja elő a tárgyalás nyilvánosságát. A törvényszerkesztési megoldástól függetlenül megállapíthatjuk, hogy a nyilvánosság alapelvi mivolta változatlan.

Szintén a nyilvánosság elvének fontosságát tükrözi az Európai Emberi Jogi Bíróság (EJEB) gyakorlata. Az alább Tóth Mihálynak az európai emberi jogi ítélkezéstről írt monográfiájában írt gondolatai nyomán idézett esetekben ugyan nem kifejezetten a büntetőperben sérült a nyilvánosság, de a pert a büntetőeljárásra tekintettel indították, és a döntések elvi jellege irányadó értelemszerűen a büntetőbíróság gyakorlatára is. A *Szűcs Ausztria elleni ügyben* (20602/92.) a Bíróság megállapította a nyilvánosság indokolatlan kizártsága folytán az Egyezmény 6. cikke 1. bekezdésének megsértését, mert az alapeljárás magyar vádlottja ellen lopott hitelkártya használatának gyanúja miatt indult, utóbb megszüntetett eljárással összefüggésben folytatott kártalanítási eljárásban a bírósági határozatot nem hirdették ki nyilvánosan, és a nyilvánosságot más eszközökkel sem biztosították. Azonos döntés született a *Werner Ausztria elleni ügyben* (21853/93.) is.⁶

Mit is jelent a nyilvánosság, milyen fő tartalmi elemekből áll és miként érvényesül az ítélkezésben, illetve a bírósági szervezet működésében?

Angyal Pál a nyilvánosságot az általános processzuális elvek közé sorolja. Lényegét nagy általánosságban abban határozza meg, hogy a büntetőeljárás során végzett különböző bírósági cselekményeknél bárki korlátozásmentesen jelen lehet.

⁵ Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény (továbbiakban: EJE vagy Egyezmény). Kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvény által 1993. április 7. napján.

⁶ TÓTH Mihály: *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*. KJK-KERSZÖV Budapest, Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2001, 151–152.

Az 1896. évi XXXIII. tc. (Bp.) a nyilvánosság négy fokozatát különbözteti meg, a népnilvánosságot, a képviselői vagy közvetett nyilvánosságot, az ügyfélnyilvánosságot, illetve a titkosságot.⁷

Vámbéry Ruzstem okfejtése szerint a nyilvánosság perjogi értelemben kettőt jelent: egyfelől a felek jogát, hogy a bíróság perjogi cselekményeinél jelen lehessenek, másrészt azon jogosítványt, hogy a bíróság tárgyalásain mint hallgató bárki megjelenhessen. A szerző gondolatai híven megvilágítják az elv domináns tárgyalási jellegét.⁸

Király Tibor arra mutat rá, hogy a nyilvánosság a büntetőeljárás átalakítását követelő mozgalmak jelszava volt, a büntetőeljárás reformjára törekvők már az 1840-es években igényt támasztottak a tárgyalás nyilvánosságára. A nyitott ajtók mellett folyó tárgyalásban látták ugyanis annak biztosítékát, hogy a vádlottal szemben nem alkalmaznak a per során törvénytelen eszközöket.⁹ Megállapításával egyetértek, a nyilvánosság fő tartalmi eleme a társadalmi kontroll megteremtése az igazságszolgáltatás működése felett.

Cséka Ervin felhívja a figyelmet, hogy az 1789-ben összehívott francia Assemblée constituante napirendjének első pontjai között szerepelt a bűnperek nyilvánossága, mely azóta a jogállamokban elfogadott alapelv. Megjegyzi továbbá, hogy a nyilvánosság mint általános processzuális elv a nyilvánvaló előnyök, a társadalmi kontroll mellett hátrányokkal is jár, mert káros lehet az ártatlanul vádoltra, avagy egyes magánéleti adatok széles körben ismertté válása folytán a sértettre vagy a tanúkra. A fejlődés azonban visszafordíthatatlan, a büntetőperben nem vitatható a nyilvánosság elvének létjogosultsága.¹⁰ A nyilvánosság mint a társadalmi kontroll biztosítéka, azt jelenti, hogy a törvényi kivételektől eltekintve a tárgyaláson bárki jelen lehet.¹¹

Tóth Mihály álláspontja szerint, hasonlóan a közvetlenséghez és az ésszerű határidőn belül való döntéshez, a nyilvánosság sem abszolút és korlátozhatatlan elv. A jogállami büntetőeljárás számára a legnagyobb kihívásnak tekinti azoknak az ellensúlyoknak, biztosítékoknak a feltárását, melyek az eljárás ésszerű határidőben való folytatása és a hatóságok tehermentesítése érdekében lehetővé teszik az említett elvek szűkítését.¹² Napjainkban a jogalkotás folyamatosan törekszik a büntetőeljárás gyorsítására, egyszerűsítésére, mely az államokkal szemben fennálló nemzetközi kötelezettség is.¹³ Egyes eljárási formáknál, mint például a tárgyalás mellőzése, ahol a bíróság tárgyaláson kívül dönthet a vádlott büntetőjogi felelősségéről és büntetést szabhat ki, a nyilvánosság nem érvényesül. A külön eljárást lehetővé tévő speciális normák azonban nem vitásan biztosítják a tisztességes eljárást,

⁷ ANGYAL: i. m., 278.

⁸ VÁMBÉRY Ruzstem: *A bűnvádi perrendtartás tankönyve Harmadik kiadás*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1916, 56–58.

⁹ KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog. 3. Átdolgozott kiadás*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 407.

¹⁰ CSÉKA Ervin: *Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban*. In (szerk. TÓTH Károly): *Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, JATE ÁJK Tudományos Bizottság, 1998, 117.

¹¹ CSÉKA ERVIN–FANTOLY Zsanett–HEGEDŰS István–KOVÁCS Judit–MARÁZ Vilmosné: *A büntetőeljárás jog alapvonalai. II.* Szeged, Bába Kiadó, 2007, 75–77.

¹² TÓTH: i. m., 147.

¹³ PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2012, 32.

mert a vád vagy a védelem a számára kedvezőtlen döntés esetén tárgyalás tartását kérheti, mely kérelem nyomán a rendes eljárás szerint már nyilvános tárgyalást tart a bíróság.¹⁴

A nyilvánosságot Erdei Árpád a működési alapelvek között, a közvetlenség és a szóbeliség mellett az egyik tárgyalási alapelvként határozza meg, mely lényegét tekintve a bírói önkény elleni biztosíték. Találón utal továbbá arra, hogy a XXI. századi tárgyalásnyilvánosság a tárgyalótermet közvetlen veszélynek teszi ki, ezért az alapelv előnye elhomályosulni látszanak. Mindezt fokozzák a tudósítással kapcsolatban felmerülő problémák és az elektronikus média jelenléte.¹⁵ Az elv tárgyalási jellegének kiemelése feltétlen indokolt, tekintettel arra, hogy a nyilvánosság, szemben a nyomozás zárt formájával, a per során érvényesül. Annyiban is osztom Erdei álláspontját, hogy a nyilvánosság a nyilvánvaló előnyök mellett hátrányokkal is jár, tekintettel arra, hogy általa olyan adatok válhatnak széles közönség előtt ismertté, melyek egyes perbeli résztvevők jogos magánérdekét sérthetik.

Farkas Ákos a nyilvánosságot dogmatikailag kifogástalanul alkotmányos alapelvként definiálja, utalva az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésére.¹⁶ Az elv alkotmányos volta nem vitatható, szükséges azonban kiemelni működési jellegét is, mely a tárgyaláson valósul meg legmarkánsabban.

A Herke Csongor, Fenyvesi Csaba és Tremmel Flórián által a büntetőeljárás-jog elméletéről írt mű Tóth Mihály nyomán a nyilvánosságot a terhelt és állam viszonya alapján differenciált alapelvként jelöli meg.¹⁷ A fogalom meghatározásával egyetértek azzal, hogy nyilvánvalóan az elv alkotmányos jellegű és főként a bíróság működéséhez, elsősorban a tárgyaláshoz tapad. E szerzők a nyomozási és a bírósági eljárási szakaszt összevetve külön rögzítik, hogy fő szabályként hol érvényesül a nyilvánosság, illetve hol jelent az kivételt. Így míg a perben a nyilvánosság az elsődleges, addig a nyomozás alapvetően titkos. A tárgyalási szakban a nyilvánosság korlátozása kivétel, míg a nyomozásban annak érvényesülése.¹⁸

Bárd Károly találón világítja meg, hogy a tisztességes eljárás, illetve annak részeként a nyilvánosság – mely a hatalomgyakorlás ellenőrzésére hivatott – és a demokratikus rendszer között – a többi alapelvtől eltérően – igen szoros az összefüggés.¹⁹ Kétségtelen, hogy az eljárási feladatok megosztása, a védelem vagy a jogorvoslat

¹⁴ KÓHALMI László: A jogállami büntetőeljárás egy fontos kívánalma: a védelemhez való jog. In (szerk. ELEK Balázs–HÁGER Tamás–TÓTH Andrea Noémi): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, 2014, 61.

¹⁵ ERDEI Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011, 226–227. Lásd még: ERDEI Árpád: *Kodifikációs megoldások a büntetőeljárás elvei ürügyén*. Rendészeti Szemle, 1993/10, 215–223.

¹⁶ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, Complex Kiadó, 2012, 70.

¹⁷ HERKE Csongor–FENYVESI Csaba–TREMME FLÓRIÁN: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2012, 49.

¹⁸ FENYVESI Csaba–HERKE Csongor–TREMME FLÓRIÁN: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2004, 95.

¹⁹ BÁRD Károly: *Fairness in Criminal Proceeding. Article Six of the European Human Rights Convention in a Comparative Perspective*. Budapest, Hungarian Official Journal Publisher, 2008, 36.

joga is közvetlenül kapcsolódik a jogállamhoz, a nyilvánosság azonban vitathatatlanul a demokrácia egyik legfontosabb fokmérője.

Navratil Szonja a már felhívott összehasonlító elemzésében napjaink technikai vívmányait, az informatika fejlettségét is figyelembe véve – úgy gondolom újszerű megközelítésben – a nyilvánosság több dimenzióját különíti el. Elválasztja az intézményi-szervezeti nyilvánosságot, valamint az eljárási nyilvánosságot. Az utóbbi között megkülönbözteti a pillanatnyi és az elektronikus nyilvánosságot. Megállapításai szerint az elektronikus formában megjelenő intézményi-szervezeti nyilvánosság körébe tartozik a bíróság költségvetése, a szervezeti struktúrája, a bírák kiválasztása, kinevezése, valamint a fegyelmi eljárások adatai.

Az eljárási nyilvánosság körében a tárgyalás nyilvánossága és az ítéletek kihirdetése pillanatnyi nyilvánosságot jelent, míg a bírósági iratok, ítéletek és a média tárgyalótermi jelenléte elektronikus úton nyújt információt a közvéleménynek.²⁰ A szerző általános elveket fogalmaz meg összehasonlító jogi módszerekkel, döntően érvényes axiómákat határozva meg a magyar büntetőeljárás tekintetében is. Szükséges azonban a szervezeti nyilvánosságot érintően megjegyezni, hogy a magyar jogban a bírák fegyelmi ügyei nem nyilvánosak, ott lényegében a közvélemény számára titkos, az ügyben részt vevők részére pedig csak ügyfélnyilvánosságot biztosító eljárásról beszélhetünk.²¹ E szabályozás indokoltságával lehet vitatkozni, mint ahogy sok esetben a média is kifogásolja az eljárás titkosságát. Úgy vélem, nem lenne célszerűtlen e körben is nyitni a bíróságnak a társadalom felé, igazolva, hogy a bírák fegyelmi vétségei sem kerülnek eltussolásra vagy bagatellizálásra.

A nyilvánosság fogalmával, tartalmának lényegével kapcsolatban indokolt érinteni az alkotmánybírói gyakorlatot is. Az Alkotmánybíróság elvi élel fejtette ki, hogy a modern büntetőeljárások alkotmányos alapelvei közé tartozik az eljárás nyilvánossága, amely elsősorban a tárgyalás nyilvánosságának és a bírósági döntés nyilvános kihirdetésének követelményét jelenti.²² Egy másik ügyben pedig megállapította, hogy az eljárás nyilvánossága egyrészt a társadalom részéről biztosítja az igazságszolgáltatás működésének ellenőrzését, másfelől a büntetőjogi felelősségre vonás az egyik útja annak, hogy a büntetőjog parancsai és tilalmai eljussanak a közösség tagjaihoz.²³ A döntésekben az alapelv alkotmányos, működési, elsősorban tárgyalási jellege domborodik ki.

Áttekintve a jogtudomány jeles képviselőinek álláspontját, valamint az alkotmánybírói gyakorlatot, megállapíthatjuk, hogy a nyilvánosság olyan alkotmányos, működési jellegű, alapvetően a tárgyaláshoz kötődő alapelv, mely a terhelt és az állam viszonyát is meghatározza és megfelelő biztosítékot jelentve a bírói önkény ellen, garanciát nyújt a tisztességes eljárás részeként az igazságszolgáltatás, a bírói hatalom átláthatóságához. Lehetővé teszi ugyanis általános szabályként az ügyfelek és bárki más jelenlétét a perben, mint ahogy az írott és elektronikus sajtó tudósítását is.

²⁰ NAVRATIL: i. m., 159–161.

²¹ Lásd A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. CLXII. törvény (Bjt.) 119. §-át.

²² Lásd 58/1995. (IX. 15.) AB határozat, ABH 1995, 289, 292–293.

²³ 20/2005. (V. 26.) AB határozat, ABH 2005, 202, 212.

A tárgyalási jelleg kétségbevonhatatlanul az elv egyik fő jellemzője. E körben rögzíthető, hogy a tárgyaláson egyfelől pillanatnyi, azonnal érzékelhető nyilvánosság érvényesül, másrészt a televíziótársaságok, internetportálok tudósítása folytán az elektronikus nyilvánosság is megjelenik, mely egyes esetekben pillanatnyi jellegű is ölt, gondolhatunk e körben egyes kiemelt bűnperek élőben történő közvetítésére, melyet igen károsnak látok, figyelemmel arra, hogy alapvető bizonyítási szabályok érvényre jutását is akadályozhatja.²⁴

2. A tárgyalás nyilvánossága a hatályos büntetőeljárás törvényben

2.1. A nyilvánosság érvényesülése és korlátozása a tárgyaláson

A bírósági eljárás általános szabályainál található, már felhívott törvényi rendelkezés [Be. 237. § (1) bekezdés] szerint a bíróság tárgyalása nyilvános. Ez a fő szabály, a nyilvánosság, csak a törvényben taxatívum meghatározott esetekben korlátozható vagy zárható ki. Ugyanakkor a jogszabály a tanács elnökének biztosítja, hogy a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának megőrzése érdekében, helyszűke esetén meghatározhatja a hallgatóság létszámát. A tárgyalás nyilvánossága a hatályos perjogi szabály szerint lehetővé teszi a perbeli személyek, valamint bármely más érdeklődő, illetve a sajtó képviselőinek a jelenlétét. A teljes nyilvánosság azonban a törvényben megszabott esetekben korlátozható, mint ahogyan az ügyfélnyilvánosságnak is lehetnek perrendszerű korlátai. A nyilvánosság kizárása lehet teljes, azaz a bizonyítás egészére és a perbeszédre is kiterjedő, vagy csak részleges, mely egyes eljárási cselekményeket érint (pl. egyes vádlottak vagy tanúk kihallgatása). Egyes törvényi okok bírói mérlegelést igényelnek, mint például az erkölcsi ok vagy a perben részt vevők védelme indokoltságának a megállapítása, míg mások olyan jellegűek, amik értékeléstől függetlenül vonják maguk után a nyilvánosság kizárását (minősített adat védelme vagy a gyermekkorú személy elzárása a tárgyalási részvételtől).

A tárgyalás nyilvánosságának a kizárását, illetve korlátozását lehetővé, illetve szükségessé tevő okokat alapvetően két főcsoportba sorolhatjuk. Az elsőbe azok tartoznak, melyek a tárgyalás rendjének fenntartása, a bizonyítás zavartalan lefolytatása érdekében, vagy az eljárásban részt vevőként nem szereplő kiskorú személyek jelenlétének tilalmával kapcsolatban vezethetnek a nyilvánosság korlátozásához vagy kizárásához. A másodikba pedig azok, melyek az ügyek tárgyával, erkölcsi okokkal, egyes minősített adatok oltalmával, valamint a tárgyalásban részt vevő személyek érdekének megóvásával függenek össze.

A teljes nyilvánosság kizárására értelemszerűen nem kerül sor, akár az elektronikus média is tudósíthat, azonban objektív, tárgyi körülmények folytán a hallgatóság

²⁴ Példaként említhető a Be. 292. § (1) bekezdése, mely szerint a tanú kihallgatása alatt a még ki nem hallgatott tanú nem lehet jelen. Az internetes élő közvetítések során a ki nem hallgatott tanú követheti a tárgyalás menetét, információkat nyerhet a bizonyításról, mely nemcsak a perjogi normába ütközik, de a bizonyítást is befolyásolhatja.

egy része kívánalma ellenére sem vehet részt a tárgyaláson. Esetükben a nyilvánosság korlátozásáról beszélhetünk. A tanács elnöke a tárgyalóterem méreteire tekintettel tehát meghatározhatja a hallgatóság létszámát, eldöntve, hogy mekkora létszámú hallgatóság befogadására alkalmas a terem. Mindez azt jelenti, hogy a nyilvánosság nem korlátlan, tömegméretű, hanem más kizáró okok hiányában is „targyalóterem-méretű” nyilvánosságot jelent.²⁵ Úgy vélem, hogy a tanács elnökének, a bíróság igazgatási vezetésével együttműködve feltétlen törekednie kell arra, hogy a nagyobb érdeklődésre számot tartó ügyeket olyan tárgyalótermekben tárgyalják, ahol lehetőség szerint megvalósítható a hallgatóság biztonságos, zavartalan elhelyezése. Minden esetben azonban ez nem lehetséges, ilyenkor előzetes regisztrációval lehet kialakítani azt a létszámot, melyet még a tárgyalóterem befogadhat a tárgyalás tekintélyének sérelme, vagy a rend megzavarása nélkül. E megoldás, úgy látom, hogy hatékonyan érvényesül a gyakorlatban.

A törvény kimondja, hogy a tárgyaláson hallgatóként a tizennegyedik életévét be nem töltött személy nem vehet részt, a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt a tanács elnöke a hallgatóság köréből kizárhatja.²⁶ E szabályozás egyik indoka nem vitásan a kiskorú személyek fejlődésének, személyiségének védelme, másfelől a tárgyalás rendjének fenntartása. A gyermekkorú személy egyfelől még nem rendelkezik olyan értelmi fejlettséggel, mely alapján garantálható lenne a részvétele esetén a büntetőper szigorú szabályainak megtartása, másfelől a bűnügy tárgyalása kártékony hatással lehet személyiségére. A fiatalok esetében nyilvánvalóan az életkor, valamint a közvetlen benyomások segíthetik a bírót annak eldöntésében, hogy kizárja-e őt a hallgatóság köréből vagy sem. A tárgyalás megkezdése előtt a fenti körülmények tisztázása érdekében a tanács elnökének a rendelkezésre álló eszközökkel ellenőriznie kell a hallgatóság azon tagjainak életkorát, akiknél felmerül, hogy kiskorúak.

A tanács elnökének feladata a tárgyalás méltóságának megőrzése is. Ennek érdekében a tárgyalóteremből eltávolíttatja azokat, akiknek az állapota vagy a megjelenése a tárgyalás méltóságát sérti. Ilyenkor a tárgyalás méltóságára veszélyt jelentő személy tekintetében a nyilvánosság nem érvényesül, az egyén jogánál erősebb és nagyobb védelmet igényel a tárgyalás tekintélyének megőrzése. Az ittas, bódult állapotban megjelenő személy akár résztvevő, akár hallgató, veszélyt jelent a tárgyalás rendjére, jelenlétét ezért értelemszerűen nem lehet biztosítani. Gyakran előfordul, hogy az idézett személy vagy a hallgatóság tagja a tárgyaláshoz méltatlan öltözetben, például rövidnadrágban, ujjatlan pólóban, papucsban jelenik meg, ilyen esetben helyes pervezetés mellett nem kerülhető el az érintett személy eltávolítása.

A tárgyalás rendjének fenntartása körében is sor kerülhet a nyilvánosság kizárására. A Be. 245. § (5) bekezdése értelmében, ha a hallgatóság a tárgyalás rendjét vagy szabályszerű menetét ismételten megzavarja, a tanács elnöke a tárgyalásról a nyilvánosságot kizárhatja. Erre nyilvánvalóan súlyos és ismételt rendzavarás esetén kerülhet sor. Első esetben a tanács elnökének a rendreutasításra vagy a rendbíróság alkalmazására van lehetősége. Mit tekinthetünk ilyen súlyú rendzavarásnak?

²⁵ KIRÁLY: i. m., 408.

²⁶ Lásd Be. 237. § (2) bekezdés.

Úgy gondolom, a folyamatos közbeszólás, közbekiabálás, tapsolás, hangos tetszés- vagy nemtetszés-nyilvánítás, a bíróság vagy a felek felé sértő kijelentések tétele, vagy szabálysértést, bűncselekményt megvalósító magatartás megalapozhatja a nyilvánosság kizárását. Rendzavarás esetén, ha azonosítható a rendzavaró személye, a tanácselnök dönthet úgy is, hogy e személyt utasítja vagy vezetteti ki akár olyan döntéssel, hogy a tárgyalási napon az érintett személy már nem térhet vissza [Be. 245. § (2), (3) bekezdés]. A gyakorlati tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a bíróság a nyilvánosságot rendzavarás esetén ritkán zárja ki, még súlyosabb rendbontásoknál is elegendőnek találja a rendreutasítást vagy rendbírság kiszabását. Megítélésem szerint ugyanakkor nem lehet teret engedni annak, hogy bizonyos csoportok hangos és folyamatos véleménynyilvánításukkal olyan hangulatot, légkört teremtsenek, mely bárkiben félelmet kelt vagy zavarja a bizonyítás menetét.

A nyilvánosság korlátozásának másik fő esetkörét a Be. 237. § (3) bekezdésében írt, taxatív meghatározott törvényi okok alkotják. E törvényhely szerint *a bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal kizárhatja (zárt tárgyalás)*

- a) *erkölcsi okból,*
- b) *az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében,*
- c) *az eljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) vagy a tanú védelme érdekében,*
- d) *a minősített adat védelme végett.*

A négy fő kizárási ok közül elsőként az *erkölcsi okból* történő, bírói mérlegelést igénylő nyilvánosságkizárást tekintjük át. Ilyen okból a „közerkölcsiség” védelme érdekében már a Bp. 293. §-a lehetővé tette a főtárgyalásról a nyilvánosság kizárását. Az intézkedést megalapozhatta például a nemi erkölcs elleni bűncselekmények tárgyalása.²⁷ Emellett a felek egyező kérelme alapján a nyilvánosság kizárása kötelező volt rágalmazás és becsületsértés miatt folyó járásbírói eljárásban.²⁸ A hatályos törvényen alapuló ítélezési gyakorlat, mint Király is utalt rá, erkölcsi okon általában a nemi erkölcsöt, közszeméremérsértő jelenségeket érti, de idesorolhatók olyan jelenségek is, mint például a kirívó brutalitás, kegyetlenség, amelyek nyilvános tárgyaláson való felidézése a közerkölcsöt sértene.²⁹ Álláspontom szerint olyan más körülmények is megalapozhatják a vizsgált okból a nyilvánosság kizárását, melyek nyilvánosságra kerülése, rendszerint magánéleti okokból kifolyólag az eljárásban részt vevők szégyenérzetét, illetve társadalmi elítélését válthatja ki. A Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati eljárásban megállapította, hogy egy, a magánvádlónak tulajdonított erkölcsileg elítélendő, negatív tartalmú kijelentés kegyeleti okból, megfelelően indokolta a tárgyaláson a nyilvánosság kizárását.³⁰

²⁷ VÁMBÉRY: i. m., 57.

²⁸ Bp. 542. § 2. bek. Lásd még: ANGYAL: i. m., 280.

²⁹ KIRÁLY: i. m., 409.

³⁰ Legf. Bír. Bfv. I. 951/2011/2.

Egy elvi határozatban azonban a legfőbb bírói fórum arra mutatott rá, hogy nem alapozza meg a nyilvánosság erkölcsi okból való kizárását önmagában az a tény, hogy a vádlott és a sértett között homoszexuális kapcsolat állt fenn, mert az azonos neműek közötti párkapcsolat előfordulása társadalmilag már tudomásul vett tény, amely ezért a bírósági eljárásban sem pozitív, sem negatív diszkriminációt nem eredményezhet.³¹ Az idézett esetekből is látható, hogy a bírói gyakorlat nagy jelentőséget tulajdonít valamely körülmény vagy cselekmény társadalmi elfogadottságának, a társadalom érzületére való hatásának. Az utóbb idézett felsőbb bírósági döntéssel szemben természetesen felhozhatók olyan érvek, különösen a perben érintettek beosztása, hivatása, foglalkozása folytán, melyek már megalapozhatják a homoszexuális kapcsolatra figyelemmel a nyilvánosság kizárását. Különösen akkor, ha a kapcsolat titkolt és nyilvánosságra kerülése a perben részt vevő szégyenérzetét válthatja ki, vagy társadalmi elítéléssel járhat.

A Kúria egy súlyosabban minősülő vesztegetés büntette miatt indult büntetőügygel kapcsolatban folyó felülvizsgálati eljárásban viszont erkölcsi okból indokoltnak tartotta a nyilvánosság részleges, egy tanú kihallgatását érintő kizárását. A háromgyermekes anya, élettársi kapcsolatban élő tanú ugyanis a vallomásában beszámolt a passzív vesztegetéssel vádolt terhelthez fűződő érzelmi kapcsolatáról, melynek nyilvánosságra kerülése a családon belüli helyzetét elnehezítette volna. A tanú magánéletének védelme, erkölcsi okból ezért törvényesen alapozta meg a nyilvánosság kizárását a tanú kihallgatásával kapcsolatos eljárási cselekményről.³² Kétségtelen, hogy az Egyezmény Tisztességes tárgyaláshoz való jogról szóló 6. cikkének 1. pontja a nyilvánosság korlátozásának egyik okaként kifejezetten a „magánélet védelmét” említi, részben eltérve eljárási törvényünk normaszövegétől. Álláspontom szerint azonban az eltérés látszólagos, mert a Kúria idézett esete is azt tükrözi, hogy a bírói gyakorlat az erkölcsi ok körébe vonja a magánélet védelmét is. E döntés megítélésem szerint elméleti és dogmatikai alapon is megfelelően indokolható.

Az eljárásban részt vevő *kiskorú védelme* ugyancsak alapul szolgálhat a nyilvánosság kizárásához. Kiskorú lehet vádlottként, sértettként, tanúként vagy egyéb érdekeltként az eljárás résztvevője, sőt a 2012. évi C. törvény (Btk.) 2013. július 1-jétől hatályos szabályai szerint egyes súlyos élet-, testi épség elleni, illetve erőszakos vagyron elleni bűncselekményt elkövető, a tizenkettedik életévét betöltött gyermek is kerülhet vádlotti pozícióba. Az eljárásban részt vevő kiskorú erkölcsi-szellemi fejlődésének zavartalan biztosításához fűződő társadalmi igény erősebb lehet, mint a nyilvánosság elve, és indokolhatja a nyilvánosság kizárását.³³ Sok esetben e törvényi ok együtt állapítható meg az erkölcsi okkal, de mindez nem szükségszerű.³⁴

³¹ EBH 2000.190.

³² Kúria Bfv.II.807/2012/4.

³³ A kiskorúaknál fokozott jelentősége lehet a vallomás zavartalan, stresszmentes, minden befolyásolástól mentes megtételének is, ami a védelmükkel összefüggésben további szempont lehet a nyilvánosságot nélkülöző kihallgatásra. Lásd ELEK Balázs: *Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban*. Belügyi Szemle, 2011/3, 93–11; ELEK Balázs: *A személyi bizonyítékok megbízhatósága a büntetőperekben*. Rendészeti Szemle, 2009/3, 87–102.

³⁴ *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára. Második kiadás II. kötet* (szerk. Berkes György). Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 664.

Az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében is kizárható a nyilvánosság.³⁵ Az eljárásban részt vevő személy többek között a vádlott, a védő, a sértett; az egyéb érdekelt, a tanú, pedig mint a bizonyítás alanya lehet jogosult fokozott oltalomra.

A hatályos eljárási törvény fokozott figyelmet fordít részletes szabályozással a tanú védelmére. A tanúvallomás a büntetőper igen fontos, sokszor mással nem pótolható bizonyítási eszköze. Feltétlen biztosítani kell ezért, különösen jelentős tárgyi súlyú, erőszakos, illetve a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ügyekben, hogy a tanú a vallomását befolyásmentesen, félelem nélkül tehesse meg. A tanú védelme érdekében elrendelhető az adatainak, akár nevének zártan kezelése, különösen védetté nyilvánítható, mely kizárja a tárgyaláson való kihallgatását, emellett az eljárási törvény szerint személyi védelemben részesülhet, vagy külön törvény alapján tanúvédelmi programban vehet részt, mely akár személyazonosságának megváltoztatásával, új lakóhely biztosításával garantálhatja védelmét.³⁶ A teljesség igénye nélkül felsorolt védelmi intézkedések mellett a tanút, illetve az eljárásban részt vevő más személyt a nyilvánosság kizárásával is lehet védeni. Szabó Krisztián rámutatott monográfiájában, hogy a bíróság részéről gondos mérlegelést igényel a nyilvánosság kizárásáról szóló döntés, elkerülendő az egyik legfontosabb működési elv indokolatlan korlátozását.³⁷ E megállapításával egyetértek. Azt viszont nem osztom teljes mértékben, hogy kizárólag a tanú védelme érdekében lehet indokolt az alapelv kiemelkedő fontosságára tekintettel a nyilvánosság kizárása. Ezt ugyanis megalapozhatja a terhelt, terhelttárs, különösen a hatósággal együttműködő, más terheltre terhelő vallomást tevő vádlott, de akár a vádlottra terhelő adatokat szolgáltató szakértő védelme is. Az viszont kétségtelen, hogy az ítélezési gyakorlatban elsősorban a tanú védelme érdekében kerül sor zárt tárgyalás elrendelésére. Példaként hozható fel e körben a Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott döntése, melyben megállapították, hogy a tanúk védelme végett törvényesen került sor azon nyomozók kihallgatását érintően a nyilvánosság kizárására, akik konspiratív akciót követően kerültek tűzharcba a bajtársukat löfegyverrel halálosan megsebesítő vádlottal.³⁸

A *minősített adat védelme* az előzőekben vizsgáltakhoz képest speciális nyilvánosságkizárási ok, mert a törvényi előfeltételek fennállása esetén a nyilvánosságot ki kell zárni. Ellenkező esetben büntetőjogi következményekkel is lehet számolni, ha a minősített adatok a minősítő hozzájárulása nélkül illetéktelen személyek részére hozzáférhetővé válnak. Ilyen esetben csak ügyfélnyilvánosság érvényesül, s a tárgyaláson részt vevők kötelesek a tudomásukra jutott minősített adatot megőrizni. A minősített adat fogalmát, a minősítési eljárást, az adat védelmi szintjeit, a védelem módját elsődlegesen a 2009. évi CLV. törvény rendelkezései határozzák meg. A törvény megkülönbözteti a szigorúan titkos, a titkos, a bizalmas és a korlátozott terjesztésű adatokat. Az oltalom csak azon esetben jön létre, amikor szabályos minősítési eljárásban történik meg a védetté nyilvánítás, melynek speciális alaki és

³⁵ E törvényi okot a 2002. évi I. törvény (Be. Novella) 141. §-a állapította meg.

³⁶ Lásd a 2001. évi LXXXV. törvényt a tanúvédelmi programról.

³⁷ SZABÓ Krisztián: *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban*. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2012, 96.

³⁸ Kúria Bfv.I.964/2011/7. (Fővárosi Bíróság 9.B.593/2003., Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.1429/2004. számú ügy).

tartalmi feltételei vannak. Ha a bíróság megállapítja, hogy a bűnügyi iratok között minősített okirat vagy más adathordozó szerepel, különösen, ha azt bizonyítékként használják fel, a nyilvánosságot mérlegelés nélkül ki kell zárni. Ennek hiányában a Btk. 265. §-ban meghatározott minősített adattal visszaélés valósulhat meg, és a minősítésre jogosult feljelentése alapján büntetőeljárás indítható [Btk. 266. § (2) bekezdés]. Mindezekre figyelemmel a minősített adat megfelelő védelmének biztosítása érdekében a bíróságnak fokozott gondossággal kell már a tárgyalás előkészítése során áttekintenie a vádirathoz mellékelt nyomozási iratokat, hogy nincs-e olyan minősített adat a bizonyítékok között, mely zárt tárgyalás elrendelését teszi szükségessé. Gyakorlati tapasztalatok mutatják, hogy a vádirat mellékleteként olykor érkeznek a nyíltá tett adatok mellett még a minősítés alól fel nem oldottak is, jellemzően CD-adathordozókon, melyek telefonlehallgatási beszélgetéseket rögzítenek. Ha bizonyítékként azokat nem kívánják felhasználni, nincs akadálya a nyilvános tárgyalásnak, az oltalom a titokvédelmi szabályoknak megfelelő ügykezelés mellett biztosítható. Álláspontom szerint azonban a nem vitásan fennálló technikai nehézségek ellenére helytelen az a nyomozási, ügyészi gyakorlat, mely felhasználni nem kívánt minősített adatot továbbít a nyomozási iratokkal a bíróságnak. Ennek oka sokszor, hogy az adathordozóról nehézséget okoz a nyíltá tett anyag leválasztása, de a technika mai fejlettsége mellett úgy gondolom, nem jelenthet objektív akadályt a felhasználni kívánt bizonyítékok fizikai elkülönítése.

Ha a bíróság a nyilvánosságot nyilvános üléséről zárja ki, zárt ülést tart.³⁹ A büntetőeljárás gyorsításáról szóló módosító törvény által meghatározott szabály nem az eljárás gyorsítására irányul, hanem technikai jellegű, meghatározza a zárt ülés fogalmát.⁴⁰ A bíróság az ügyben a nyilvánosság mellett ugyanis nemcsak tárgyalást, hanem nyilvános ülést is tarthat, például elsőfokú eljárásban a Be. 541. § (1) bekezdése szerint a lemondás a tárgyalásról külön eljárásban, valamint a másodfokú [Be. 361. § (1) bekezdés] és a harmadfokú eljárásban [Be. 391. § (1) bekezdés] is. Ezen eljárási cselekményeknél a nyilvánosság kizárásakor zárt ülés tartására kerül sor.

A nyilvánosság kizárását az indítványtételre jogosultak az eljárás bármely szakaszában, azaz az elsőfokú tárgyaláson, de akár a másodfokú vagy harmadfokú eljárásban is indítványozhatják.⁴¹ Ilyen indítványt rendszerint az ügyész, a védő, a vádlott vagy a sértett, a tanú, illetve a sértett képviselője terjeszt elő.

2.2. A nyilvánosság kizárásával kapcsolatos intézkedések

A nyilvánosság kizárása tárgyában alakszerű, indokolással ellátott határozatot hoz a bíróság. A határozat ellen külön fellebbezésnek nincs helye, azonban azt az ügydöntő határozattal szemben bejelentett fellebbezésben lehet sérelmezni.⁴² Király szerint a fellebbezési jog korlátozása magyarázható azzal, hogy a jogalkotó el kí-

³⁹ Be. 238. § (3a) bekezdés. Beiktatta a 2010. évi CLXXXIII. törvény 143. §-a, hatályos 2011. március 1-jétől.

⁴⁰ Lásd a 2010. évi CLXXXIII. törvény 143. §-hoz fűzött miniszteri indokolást.

⁴¹ Lásd Be. 237. § (4) bekezdés.

⁴² Be. 238. § (1) bekezdés.

vánta kerülni a tárgyalás megszakítását az önálló fellebbezés elbírálásáig.⁴³ Kétségtelen, hogy gondolatait akkor fogalmazta meg, amikor a nyilvánosság megsértése még csak relatív eljárási szabálysértést jelentett. Megítélésem szerint azonban a hiba abszolúttá válása sem indokol olyan szabályozást, mely a végzés ellen fellebbezési jogot engedne az elsőfokú bírósági per menetében. A nyilvánosság kizárásával kapcsolatos sorozatos indítványok esetén ugyanis az elsőfokú bírósági pervitel jelentősen elnehezülne, bár elképzelhető lenne olyan megoldás, hogy a bíróság az ismételt, alaptalan indítványok tekintetében az elbírálást mellőzné. A ténybíróság nem vitásan az elsőfokú bíróság, ahol sor kerül a bizonyítékok közvetlen vizsgálatára és értékelésére. Úgy látom azonban, hogy a másodfokú bíróságnak is megvan a megfelelő rálátása a nyilvánosság kizárásával kapcsolatos döntés helyességére, ezért nem kifogásolható az a törvényi megoldás, mely csak az ügydöntő határozat elleni jogorvoslatban teszi lehetővé az ilyen irányú döntés sérelmezését.

Megítélésem szerint – eltérően a hatályos törvényszöveget megállapító, a büntetőeljárás törvényt módosító törvény indoklásától⁴⁴ – a döntés nem tekinthető kizárólag technikai, perviteli jellegűnek, mert indokolást igényel, másfelől olyan jellegű, utóbb az ügydöntő határozat elleni jogorvoslatban is sérelmezhető határozat, melynek törvénytelen volta akár az ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet. Hangsúlyos, hogy ha a bíróság tanácsban jár el, nem a tanács elnöke, hanem maga a bíróság rendelkezik a nyilvánosság kizárásáról, vagy az arra irányuló indítvány elutasításáról.

A törvény bizonyos előfeltételek mellett a nyilvánosság kizárása esetén is lehetővé teszi, hogy perben fő személyként vagy más pozícióban részt nem vevő személy a tárgyaláson jelen legyen. Ennek egyik esete, amikor az igazságszolgáltatással összefüggő feladatokat ellátó hivatalos személyek, vagy külföldi állampolgár vádlott ellen, illetve külföldi állampolgár sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt folyó ügyben a konzuli tisztviselő, vagy nemzetközi szerződés rendelkezése alapján külföldi állam hatóságának tagja jelen lehet a zárt tárgyaláson.⁴⁵ A törvényi szabályozást egyrészt nemzetközi kötelezettségeink indokolják, másfelől külön garanciát jelent, hogy a magyar nyelvet és jogot nem ismerő, a magyar állampolgártól ezáltal védekezésében nem vitásan hátrányosabb helyzetben lévő személy tárgyalásán államának képviselője jelen lehet, mely egyrészt kontrollt biztosít a külföldi állam oldaláról a per tisztességes lefolytatása tekintetében, másrészt erősíti a vádlott pozícióját.

A másik eset, amikor a sértett, ha nincs képviselője, illetve a vádlott, ha nincs védője, indítványozhatja, hogy a tárgyalás helyszínén tartózkodó, általa megnevezett személy, kivéve, ha az kihallgatandó, jelen legyen a tárgyaláson. Ha azonban a nyilvánosságot a minősített adat védelme érdekében zárták ki, ilyen indítvány nem terjeszthető elő. Az indítvány tárgyában hozott határozat ellen nincs helye felleb-

⁴³ KIRÁLY: i. m. 409.

⁴⁴ A 2002. évi I. törvény 142. § (1) bekezdéséhez fűzött indoklás a Be. 260. § (2) bekezdésének felhívásával arra utal, hogy a határozat pervezető végzésben jelenik meg.

⁴⁵ Lásd Be. 238. § (2) bekezdés.

bezésnek.⁴⁶ Az ún. bizalmi személy jelenlétének biztosítása nem új jogintézmény a magyar perjogban, mert már a Bp. ismerte. A nyilvánosság kizárása esetén, a főtárgyaláson mindegyik vádlott és sértett részéről kijelölt két-két bizalmi férfi lehetett jelen.⁴⁷ Ilyen személyek jelenléte mellett folyó tárgyaláson Vámbéry szerint ún. képleges a nyilvánosság.⁴⁸ Kétségtelen, hogy a per ilyen esetben sem titkos, mert egyrészt az ügyfélnyilvánosság érvényesül, másrészt a bizalmi személyek névlegesen egy teljesebb körű nyilvánosságot jelenítenek meg. A bizalmi személy jelenléte a hatályos törvényben is egyrészt a társadalmi ellenőrzést, másfelől a képviselő nélkül eljáró perbeli személy védelmét, jogainak megóvását szolgálja. Természetesen a törvény előtti egyenlőség elvének megfelelően, szemben a Bp.-vel, már mindkét nem képviselői elláthatnak ilyen funkciót.

Ha a bíróság zárt tárgyalást rendel el, figyelmezteti a résztvevőket arra, hogy a tárgyaláson elhangzottakról tájékoztatást nem adhatnak, szükség esetén figyelmezteti őket a minősített adattal visszaélés büntetőjogi következményeire. A figyelmeztetést jegyzőkönyvbe kell foglalni.⁴⁹ A nyilvánosság kizárását megalapozó érdek megfelelő oltalma csak akkor biztosítható, ha az ügyfelek sem adnak tájékoztatást a tárgyaláson elhangzottakról. Erre a tanács elnökének figyelmeztetni kell a résztvevőket, mint ahogy szükség szerint, tehát ha az adott személy relációjában felmerül indokoltsága, a minősített adattal visszaélés büntetőjogi következményeire is.

A nyilvánosság elvének megfelelően a nyilvános tárgyalásról a Be. 74/A. § (2) bekezdés értelmében a sajtó jogosult tájékoztatást adni. Ugyanakkor a zárt tárgyalásról, illetőleg a tárgyalásnak azon részéről, amelyről a bíróság a nyilvánosságot kizárta, a sajtó nem adhat tájékoztatást, és részére felvilágosítás nem adható, kivéve, ha a nyilvánosság kizárására a hallgatóság rendzavarása miatt kerül sor [Be. 74/B. § (2) bekezdés]. Nyilvánvaló és különösebb magyarázatot nem igényel, hogy a zárt tárgyalással óvott adatok, körülmények sajtótájékoztatás mellett nem részesülnek védelemben, ezért – az idézett kivételtől eltekintve – a zárt tárgyalásról sem elektronikus, sem más formában nem tudósíthat a sajtó és ott képviselői sem lehetnek jelen.

A tárgyalást nyilvánosan kell folytatni, ha a zárt tárgyalás indoka megszűnt. A bíróság a határozatát akkor is nyilvánosan hirdeti ki, ha a tárgyalásról a nyilvánosságot kizárta. A határozat rendelkező részét teljes terjedelmében, indokolását pedig olyan korlátozással hirdeti ki, hogy azon indokolásrészek, adatok, melyek nyilvánosságra hozatala a zárt tárgyalást megalapozó érdeket sértené, ne kerüljenek nyilvánosságra.⁵⁰

A nyilvánosság garanciális elvéből következik, hogy a zárt tárgyalás indokának megszűnésekor, a tárgyalást a fő szabálynak megfelelően nyilvánosan kell folytatni. Az erkölcsi ok rendszerint nem enyészik el, az eljárásban részt vevő védelme azonban már szükségtelenné válhat, a minősített adatoknál pedig a minősítés meg-

⁴⁶ Lásd Be. 238. § (3) bekezdés.

⁴⁷ Bp. 294. §.

⁴⁸ VÁMBÉRY: i. m. 56.

⁴⁹ Be. 238. § (4) bekezdés.

⁵⁰ Be. 239. § (1) – (3) bekezdés.

szüntetése eredményezheti azt, hogy a korábban zárt formában tartott tárgyalás nyilvánosan folytatódjon.

A zárt tárgyaláson hozott határozat rendelkező részét teljes terjedelemben nyilvánosan ki kell hirdetni, függetlenül a nyilvánosság kizárását megalapozó törvényi ok jellegétől. A rendelkező részben ugyanis nincsenek olyan adatok, melyek közvetlenül vagy közvetve sérthetnék a zárt tárgyalással oltalmazott érdeket, és ez irányadó a minősített adatokra is. Más a helyzet a határozat indokainak szóbeli előadásakor. Az indokolás ugyanis már nyilvánvalóan érinthet olyan adatokat, melyek nyilvánosságra kerülése a zárt tárgyalás okából kifolyólag elkerülendő, különösen igaz ez a minősített adatok megőrzése végett történő nyilvánosságkizárás esetére. Az indokolásban a törvényi rendelkezésből kitűnően ezen adatokra nem lehet utalni, a tényállást és a bizonyítékok értékelését úgy kell összefoglalni, hogy a védett adatok ne legyenek illetéktelenek számára megismerhetők. Sokszor mindezt nehéz közérthetően, szabatosan megfogalmazni, főként, ha a tényállás döntő része minősített adatokon alapul. Ilyen esetben nyilván a határozatnak csak olyan részei indokolhatók, melyek védett adatokat nem tartalmaznak. A kifejtettek irányadók más törvényi okokon alapuló zárt tárgyalásnál is.

2.3. A nyilvánosság elvének megsértése és a jogkövetkezményei

A nyilvánosság alapvető elvét kétféle módon lehet megsérteni. Egyrészt, ha a bíróság eltérve a törvényi előírástól, a nyilvánosságot nem zárja ki, másrészt ha a nyilvánosságot törvényi ok hiányában zárja ki.⁵¹ Az első esetben a bíróság nem észleli, hogy a nyilvánosságot ki kell zárni. Ilyen eljárási helyzet lehet, ha az ügyben minősített adatok merülnek fel, melyek szigorú törvényi oltalom alatt állnak. A nyilvánosság kizárásának elmulasztása – a már felidézettek szerint – büntetőjogi konzekvenciákkal is járhat.

A másik esetkör, ha a bíróság törvényes ok nélkül zárja ki a nyilvánosságot. Az 1973. évi I. törvény 261. §-a, valamint a 2006. július 1-jétől hatályos módosításig a Be., a nyilvánosság törvényi alapot nélkülöző kizárását relatív eljárási szabálysértésnek [Be. 375. § (1) bekezdés] minősítette. Az eljárási szabálysértés ennek megfelelően nem vonta maga után kötelező erővel, feltétlen módon a felülbírált ítélet hatályon kívül helyezését. Kasszációra csak akkor kerülhetett sor, ha a perjogi hiba az ítéletet lényegesen befolyásolta.

2006. július 1-jétől abszolút eljárási szabálysértést és hatályon kívül helyezési okot jelent, ha a tárgyalásról a nyilvánosságot törvényes ok nélkül zárták ki. A nyilvánosság indokolatlan kizáráshoz vezethet, ha nincs olyan erkölcsi ok, a kiskorú, illetve az eljárásban részt vevő vagy tanú védelme érdekében fennálló tény, illetve minősített adat, mely fokozott oltalmat, zárt tárgyalás vagy ülés lefolytatását indokolná.⁵² A nyilvánosság kizárásáról hozott döntés gondos, alapos bírói mérlegelést igényel,

⁵¹ TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001., 103.

⁵² Lásd Be. 373. § (1) bekezdés II. f) pont, illetve Be. 237. § (3) bekezdés a–c) pontok.

annak szem előtt tartásával, hogy a fő szabály a büntetőper nyilvános lefolytatása. Ugyanakkor a már idézettek szerint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél erkölcsi okból, a kiskorú sérelmére elkövetett cselekmények ügyében a kiskorú megóvása, egészséges lelki fejlődésének biztosítása érdekében rendszerint indokolt lehet a nyilvánosság kizárása. A minősített adat védelme pedig a bíróságra kötelezettséget is háríthat a zárt tárgyalás elrendelésével kapcsolatban. A nyilvánosság törvénysértő kizárásában megnyilvánuló eljárási szabálysértés meglehetősen ritka a gyakorlatban, de előfordul. Az adócsalás büntette miatt indult büntetőügyben a törvényszék adótitok védelmére hivatkozva, az ügyben részt vevők érdekében a Be. 237. § (1) bekezdése és a (2) bekezdés c) pontja alapján zárta ki a nyilvánosságot. A másodfokon eljáró ítélőtábla azonban megállapította, hogy önmagában az ügy gazdasági jellege, az esetleg felmerülő adótitok nem képezheti alapját a jelzett okból a nyilvánosság kizárásának, ezért a törvényszék ítéletét abszolút eljárási szabálysértés miatt hatályon kívül helyezte.⁵³ E körben jegyzem meg, hogy a Be. 237. § (2) bekezdés c) pontjának grammatikai értelmezéséből következik, hogy a tanú vagy más érintett személy fizikai védelme, a perben való biztonságos részvétel biztosítása alapozhatja meg a kizárást, s nem valamely általános, akár a magánélethez fűződő érdekek. Az ítélőtábla felhívott döntése e dogmatikai álláspontot megerősíti.

3. Zárógondolatok

A büntető ítélkezés az igazságszolgáltatás tükré (*the mirror of justice*). A nyilvánosság elve a társadalom számára megengedi tisztán látni önmaga működését, hibáit, a rendje ellen vétők felelősségre vonását. Ezen túl bepillantást enged a büntetőhatalom gépezetébe, kontrollt teremtve a független bírói hatalmi ág felett. A nyilvánosság elve mára már globális szinten érvényesül, bár az is kétségtelen, hogy az egyes államok eltérően teszik lehetővé például a sajtótájékoztatást.

Cséka nyomán úgy vélem, hogy a tárgyalás nyilvánosságának létjogosultsága a hátrányai ellenére sem kérdőjelezhető meg. Előnyei ugyanis jelentősebb súlyúak a tisztességes eljárás mérlegén, mint a nem vitásan, valóban fennálló hátrányok, melyek megszüntetésére hatékony jogalkotással látok lehetőséget. Gondolok itt a nyilvánosság által is megismerhető, jelentősebb súlyú rendzavarással járó magatartások visszatartó erejű, határozottabb szankcionálására⁵⁴ és a sajtótájékoztatás olyan szabályozására, amely biztosítja, hogy a tudósítás semmilyen formában ne befolyásolja a tárgyalás rendjét, különösen a bizonyítás menetét. Ilyen megoldás lehet, ha a bíróság belső technikai rendszere zárt láncú felvételt készít, és azt adja át egységesen a sajtó számára, mindezzel elháríthatók lennének a több televíziótársaság által egyidejűleg végzett képfelvétellel járó, a tárgyalást nem vitásan zavaró hatások. A másik megoldás, ha a perjogi törvény részletesebben és hatékonyabban definiálja

⁵³ Nyíregyházi Törvényszék 4.B.134/2011/69., Debreceni Ítélőtábla Bf.II.175/2013/17.

⁵⁴ Egyes angolszász megoldásokhoz hasonlóan indokoltnak tartanám a bíróság súlyosabb megsértésével járó magatartások (*contempt of court*) pönalizálását.

a tárgyalásvezetésnek a média jelenlétével, tudósításával kapcsolatos normáit, ami által elkerülhetők olyan helyzetek, melyek nemcsak a tárgyalás rendjét, méltóságát veszélyeztetik, de a bizonyítás menetét is befolyásolják.

Abstract

The primary aim of my paper is to examine the questions related to the institute of public hearing. As we know, publicity is one of the most important safeguards of fair trial in criminal procedure. In my opinion, it is necessary to examine these procedural questions in a scientific depth in the light of both the case decisions of the High Courts and the practice of the European Court of Human Rights. The study examines one of the important pledges of a fair trial, the effectiveness of the basic principle of publicity in the criminal procedure. It explores the principle from a dogmatic point of view, and also in the light of both the European standards and the regulations currently in force. It mentions the limitation and exclusion of publicity, and the legal consequences of violating publicity in a great detail. Classic legal institutes are shifted into new dimensions by the technical improvements of the modern world and the media broadcasts from courts, and the paper points it out that for the sake of having an undisturbed court hearing and verification, some modifications on certain legal regulations may be justified. The study also mentions the standpoints of legal literature regarding the notion of publicity in detail, and by summarizing them it attempts to define the notion of the given basic principle as per aspects of law science, considering the characteristics of the 21st century. After the establishment of law theory principles, besides introducing the regulation in force and touching upon court practice, my paper analyzes questions that are more and more current, especially due to the reports by the electronic media, which sometimes cannot only disturb the order of the court, but also the procedure of verification. So, after the examination of basic hypotheses and the legal institute, it draws the conclusion that the development of the legal institute justifies the modification of the procedural law in the future, especially in connection with informing the press.